

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
OSMANLI TARİHİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ
DERGİSİ

O T A M

SAYI: 4

ANKARA

OCAK - 1993

AKKOYUNLU KAYNAKLARINA GÖRE OTLUK BELİ (BAŞKENT) SAVAŞI

*İlhan ERDEM**

Otluk belı savaşına gelinceye kadar birbirleriyle biri Trabzon diğeri Karaman oğulları üzerindeki nüfuz meselesi dolayısıyla birkaç kez karşı karşıya gelen Ak-Koyunlular ile Osmanlılar ciddi bir çatışmaya girmemişlerdi. Ak-Koyunlu hükümdarı Uzun Hasan Bey'in kararsız politikası bunda etkili olmuştu. Vaziyetten Fatih karlı çıkmış, atak doğu siyaseti sonucu hem Trabzon'u hem de Karaman oğlu ülkesini ele geçirmişti. Böylelikle Ak-Koyunlular'ın Akdeniz ve Karadeniz'e inmelerini önleyerek onları karada hapsedmiş ve Avrupa devletleriyle doğrudan ticari ve siyasi ilişki kurmasına mani olarak daha da güçlenmelerine engel olmuştu¹.

Pasif politikalar sonucu kaybettiklerinin değerini anlayan Ak-Koyunlu padişahı eninde sonunda Osmanlılar ile çatışmanın kaçınılmaz olduğunu anladı ve 1464'den sonra geç de olsa Batı'ya açılarak ateşli silahlar teminine çalıştı. O çağda Ak Deniz'in en güçlü donanmalarına sahip İtalyan şehir cumhuriyetleri olan Ceneviz ve Venedikliler'le görüşmeler yapıldı, ittifaklar kuruldu. Ancak bu cumhuriyetler silahları hemen vermeye yanaşmadılar. Nihayet karar verdiklerinde ise çok geç kalmışlardı. Zira silahların sevk edileceği yollar Osmanlılar tarafından tutulmuştu. Savaş başladığı zaman Venedikliler'in yardım amacıyla gönderdiği silahlar Sevk yolu bulamadığından Akdeniz'de bekliyordu².

* Ankara Üniversitesi, D.T.C. Fakültesi Tarih Bölümü Arş Gör.

1. Bu konuda geniş bilgi ve mukayese için bak. İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi (Kısaltmalarda Osmanlı) II, 5. baskı, Ankara 1988, s. 87-96: Selahaddin Tansel, Osmanlı Kaynaklarına göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faliyetleri, (Kısaltmalarda Fatih olarak kullanılacak) 2. baskı, Ankara 1985, s.262, 268: J. Woods, The Aqqoyunlu, Clan, Confederation and Empire, Minneapolis 1976, s. 122-34: ve bilhassa Ak-Koyunlu-Venedik ittifakı için Şerafeddin Turan, Fatih Mehmed-Uzun Hasan mücadelesi ve Venedik, (Kısaltmalarda Fatih-Uzun Hasan) Tarih Araştırmaları Dergisi, Ankara 1965, sayı 4-5, s. 64-74.

2. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s. 91-92: Turan, Fatih Mehmed, s. 94-95 ve 105, burada Uzun Hasan Bey'e gidecek bellibaşlı yardım olarak 6 büyük, 10 orta ve 36 küçük top, 500 ok atma makinası ve 5000 tüfenk yazılıdır.

Otluk beli savaşına nasıl gelindiği, savaşı etkileyen sebepleri ve o anki genel manzarayı böyle özetledikten sonra şimde de savaşın seyri, nasıl cereyan ettiği ve dönemin en güçlü iki devletinin kuvvetlerinin dökümüne gelem. Şimdiye kadar bu bilgiler genellikle Osmanlı kaynaklarından eksik ve tek taraflı olarak verilmiş, AK-Koyunlu kaynakları fazla yararlanılmadığı görülmüştür³.

Bu savaştan bahseden belli başlı iki Ak-Koyunlu kaynağı vardır. Bunlardan biri Ebu Bekir Tihrani'nin bizzat Uzun Hasan Bey'in isteği ile kaleme aldığı Kitab-i Diyarbekriyye adlı eseridir. İkincisi ise eserin Safeviler döneminde tamamlanmış olan Hasan Bey Rumlu'nun Ahsenü't-Tevarih adlı kitaptır. Ancak Kitab-ı Diyarbekriyye'nin bu savaşla ilgili bölümleri kayıp olduğundan yegane kaynağımız olarak Rumlu'nun eseri gözükmemektedir. Bunun yanında da, Tihrani'nin eserinin Ahsenü't-Tevarih'in kaynaklarından olduğu unutulmamalıdır⁴.

Kaynağımıza göre nihai savaşı çabuklaştıran hadiseler Ak-Koyunluların 1472 yazı Tokat ve 1473 kışı Karaman ülkesine yaptıkları akınlardı. Hasan Bey bu sırada kendisine güçsüz olduğu bir dönemde tahkir eden Memlûklü sultanına bir ders vermek ve Akdeniz'e inmeyi kolaylaştırmak için ordusunu toplayarak Diyarbakır'a doğru yola çıkmıştı. O anda savaşmayı düşünmediği Osmanlılar'dan Amasya valisi şehzade II Beyazid'a mektup göndererek dostluk ve iyi ilişkilerin geliştirilmesini istemişti. Nevarki Osmanlılar'ın Karaman ülkesini tam o dönemde istila etmesi ve Kaçan Karaman Beyleri Pir Ahmed ve Kasım Beyler'in Uzun Hasan Bey'in yanına gelmeleri herşeyi bir anda değiştirdi. Ak-Koyunlular'a sığınan bu iki emir Osmanlılar'ın Karaman ülkesinde taş taş üstünde bırakmadıkları, kadın çocuk demeden müslümanları nasıl katlettiklerini biraz da abartarak anlattılar⁵. Söylenenler karşısında dehşete düşen Uzun Hasan Bey, yapılarına misliyle cevap vermek amacıyla Bektaş oğlu Emir Bey Musullu komutasında bir orduyu Osmanlıların koruması az ve uç şehirlerinden Tokat'a gönderdi. Emir Bey Tokat'ı kolayca ele geçirdi, yağma ve katliamlarda bulundu. Osmanlı şehzadesi ve Amasya Valisi II. Beyazid'in üzerine gelmekte olduğu

3. İlerde de görüleceği gibi kaynağımız savaş hakkında çok geniş ve detaylı bilgi vermektedir.

4. Ebu Bekr-i Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye (yay.: N. Lugal-F. Sumer) Ankara 1962-64, giriş kısmı s. XXII-XXIII. Hasan Bey Rumlu Akkoyunlular kısmını hemen tamamen Tihrani'den almıştır.

5. Hasan Beg Rumlu, Ahsenü't-Tevarih (yay.: Abdu'l-Hüseyn Nevai) Tahrân 1349, s. 524: Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 89-92.

haberini alınca oradan ayrılarak Diyarbakir'e döndü⁶. Aynı yılın yanını 1472'nin kışında bu kez biraderinin oğlu Yusuf b. Cihangir'i⁷ 20.000 kişilik bir orduyla Karaman ülkesine gönderdi. Bu sefere Pir Ahmet ve Kasım Bey'de katılmakta olup amaçları ülkelerini Ak-koyunlular vasıtasıyla geri almaktı⁸. Bu büyük tehlikenin gelmekte olduğunu gören Osmanlılar'ın Karaman valisi şehzade Mustafa babası Fatih'ten acilen yardım istedi. Fatih Davut Paşa'yı Anadolu ordusuyla oğlunun yardımına yetiştirdi. Beyşehir yakınlarında yapılan ve çok Çetin geçen savaşı Osmanlılar kazandı⁹. Ak-Koyunlulardan ordusunun yarısı esir edilmiş veya öldürülmüştü. Yusuf Bey'de esirler arasındaydı¹⁰. Bu savaş Osmanlılar'a rakiplerinin gücü hakkında fikir vermiş olmalıdır, zira hemen arkasından kati harp hazırlıklarına başlamışlardı.

Emirlerini Osmanlı ülkesine gönderen Uzun Hasan Bey, kendisi de Memluklere karşı harekete geçti. Fırat'ı geçerek Antep üzerinden Bire'ye geldi. ve burayı kuşattı. Mısır sultanı Kayıtbay kalenin imdadına Yaşbek Devattar Komutasında güçlü bir ordu yolladı. Mevsim kış olduğundan Ak-Koyunlu ordusu kuşatmada müşkülât çekiyordu ve bu sırada Memlük yardım ordusu da gelmiş nehrin karşısında saf tutarak yanlarında getirdikleri ateşli silahlarla Uzun Hasan Bey'in ordusunu hırpalamaya başlamıştı. Ak-Koyunlular da ateşli silah bulunmadığından karşılık veremiyorlardı. Nihayet kuşatmanın uzun süreceğini anlayan Ak-Koyunlu hükümdarı muhasaradan vaz geçerek Diyarbakır'a döndü. O sırada Emirü'l-Ümera Emir Bey Musullu orada vefat etti. 1473 baharında da Hasan Bey'in Azerbaycan'a avdetinden sonra çok yağmur yağmış ve Ak-Koyunlu ordusundan pekçok kişi telef olmuştu¹¹.

6. Ahsen, s. 524: Osmanlı kaynaklarında olay farklı anlatılır. Onlara göre Ak-Koyunlu kuvvetleri Karaman üzerine giderken Tokat'ı yağmalamışlardır. Halbuki Diyarbakir'den hareket eden bir ordunun karaman ülkesine Tokat veya yakın bir yerden gitmesi mümkün değildir. Bu gibi görüşler için bak. Uzunçarşılı, Osmanlı-s. 93: Tansel, Fatih, 294.

7. Ahsenü't-Tevarih, s. 525: Uzunçarşılı'da Yusufça Mirza s. 93.

8. A.g.e., gösterilen yerler.

9. Ahsen, s. 525, kaynağımız savaşın geçtiği yeri bildirmiyor. Biz burada Uzunçarşılı'ya dayandık bak. s. 94.

10. Kaynağımıza göre Ak-Koyunlu ordusunun yarısı salimen dönebilmişti. Bak. Ahsen, s. 525: Angiello's'a dayanan Tansel'e göre ise Türkmen ordusunun mevcudu 50.000 civarında idi ve savaş alanından sadece 1/10'u kurtulabilmişti. bak. s. 294-295. Halbuki Otlukbeli savaşında Uzun Hasan Bey'in emrindeki kuvvetin 70.000 civarında olduğu düşünülürse bir şehzadenin emrine bu kadar kuvvet verilmesi düşünülemez. bak. Ahsen, s. 531.

11. Ahsen, s. 526: W. Hinz, Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd (Çev. T. Bıyıköğlu) Ankara, 1948, s. 122

Ak-Koyunlular'ın bu faaliyetleri Fatih Sultan Mehmed'e ulaşınca devlet erkanını toplamış ve uzun müzakerelerden sonra savaş yapılması yönünde karar alınmıştı. Bunun için imparatorluğun her tarafına çavuşlar gönderildi ve kısa zamanda Mora, Bosna Eflak, Alaiye, Anadolu, Menteşe ili, Karaman, Kastamonu, Trabzon ve sair eyaletlerden toplanan asker payitaht İstanbul'da toplandı. Bunların 20.000'i Azap 10.000'i Yeniçeri, 10.000'i Kapı kulu ve 60.000'i de sipahi idi¹². İstanbul'da toplanmış olan bu ordunun bir-kolu Marmara sahili yoluyla Gebze'ye doğru harekete geçti. Diğer kol olan Rumeli ordusu da Gelibolu'dan geçtiler. İki kol da Yenişehir'de (Bursa) birbirine kavuştular. Ordu-yu hümayun Beypazarı ovasına indiği zaman şehzade Mustafa Karaman askeriyle babasına katıldı. Kazabat mevkiinde de Beyazıt geldi. Sivas'a gelindiğinde Fatih Uzun Hasan Bey'e bir mektup yazarak gelmekte olduğunu bildirdi. Mektubu alan Ak-Koyunlu Hükümdarı'da cevaben biz de kahredici ordumuzla seninle savaşmak için o diyara geliyoruz ded¹³.

Gerçekten de Ak-Koyunlu hükümdarı nihai savaş için henüz hazır olmadığı halde¹⁴ acele olarak Azerbaycan, Irak, Fars Irak-ı Arap, Umman sahili, Kirman ve Diyarbakır'dan asker topladı. Ucan¹⁵ mevkiinde de ordusuna resm-i geçit yaptırdı. 40.000 zırhlı ve mızraklı 30.000'de diğer silahları taşıyan suvarileri vardı¹⁶. O kendini gücünden tam olarak emin değildi ve yenileceğini hissetmiş gibiydi, ancak dönüş için vakit yoktu. Oğlu Uğurlu Mehmed'i Mungalay (öncü) yaparak ileri gönderdi. Bu sırada da Osmanlı ordusu Fırat'ı geçerek Ak-Koyunlu ordugâhına yaklaşmıştı. Sultan Mehmed, Rum ili Beylerbeyi Has Murat Paşa'yı yöreyi keşf için gönderdi. Başından beri Osmanlılar'ı takip eden Uğurlu Mehmed

12. Ahsen, s. 530: Tansel'e göre ordunun mevcudu 85.000 olup bunların 60.000'i azap ve 25.000'i de yeniçeri idi. (Tansel. s. 314). Ancak yeniçerilerin mevcudu Kanuni devrinde bile 12.000'i (Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi: II, s. 571) geçmediği düşünülürse kaynağımızın verdiği rakamlar şüphe götürmez. Venedik elvisi C. Zeno Ak-Koyunlu ordusunun mevcudunu abartılı olarak 300.000 gösterir. Bak. Turan, Fatih-Uzun Hasan, s. 116. Uzunçarşılı 100.000 olarak gösterir. Bak. s. 96-98.

13. Ahsen, s. 530: Fatih'in Sivas'tan Uzun Hasan Bey'e gönderdiği mektup ve Ak-Koyunlu hükümdarının cevabı hakkında Uzunçarşılı' Erzincan'dan diyor. bak. s. 99.

14. Kaynağımız bunu şöyle aktarıyor: "Ordunuza resm-i geçit yaptırdı. Ancak kendinden emin değildi. Devletin hazânını görüyor gibiydi. Ama iş işten geçmişti". Ahsen, s. 531. Gerçekte Uzun Hasan Bey'in ümitsizliğinde Batı'dan ateşli silahların elde edilme-mesi yatıyordu.

15. Ucan, Tebriz'e 8 fersah (48 km) uzaklıkta. Sert iklimli bir nahiyedir. Bak. H. Kazvini, Nüzhetü'l-Kulûp (Yay. G. C. Strange) Leyden, 1915, s. 80.

16. Ahsen, s. 531, kaynağımız daha teferruatlı bilgi vermiyor. Bu durumda asker sayısı açısından iki devlet arasında fazla bir fark olmadığı görülüyor.

taktik gereği rakip komutana bir görünüp hafif bir çatışmadan sonra kayboluyordu. Has Murat Paşa bu durumda Sultan'dan yardım istedi. O da Mahmud Paşa'yı yardıma memur etti. Mahmud Paşa tecrübeli bir komutandı ve hasmının niyetini anlamıştı. Bu sebeple Has Murat'ı takipten men etti. Ancan onun yanındaki bazı tecrübesiz kişiler: "Mahmud Paşa Türkmen ordusunun mağlubiyetini gördü ve sizin kazandığınız zaferi elinizden almak istiyor. Doğrusu odur ki gidelim ve o cemaatı mahvedelim" diyerek Has Murat Paşa'yı ikna ettiler¹⁷. Öte yandan Osmanlı ordusunun gelmekte olduğunu gören Uğurlu Mehmed bir süre gizli takipten sonra dar ve geçitte üzerlerine çullandı. Burada müthiş bir mücadele oldu. Osmanlılar daha neye uğradıklarını anlamadan savaş bitmiş Has Murat Paşa'da dahil tam 4.000 kişi Ak-Koyunlular tarafından öldürülmüşler ve Turhan oğlu Ömer Bey gibi bir çok emir de esir alınmıştı¹⁸. Uğurlu Mehmed bu sevinçli haberi babasına bildirdi ve derhal harekete geçip Mahmud Paşa'yı¹⁹ da yenmek için izin istedi. Hasan Padişah önce izin verseyse de hatunu Selçuk Şah'ın telkinlerine uyarak Uğurlu Mehmed'i geri çağırdı. Zira Sultan Halil ve Yakub'un annesi olan Selçuk Şah hanım Uğurlu Muhammed'in başarılı olması halinde oğullarının taht şansı kalmayacağını düşünüyordu. Ne varki büyük bir fırsat da kaçırılmıştı²⁰.

Bu çatışmanın bıraktığı etki her iki taraf için de farklı oldu. Osmanlılar cenahında tam bir matem ve karamsarlık hakim olurken Ak-Koyunlular'da bayram havası yaşıyordu. Daha önce akıbeti için oldukça endişeli ve karamsar olan Uzun Hasan Bey'in kendine güveni gelmiş, rakibini küçük görmeye bile başlamıştı. Fatih'in kaderini daha önce mağlup ettiği hükümdarlara benzetiyor ve etraf ülkelerle şimdiden kazanacağı zafer haberini gönderiyordu²¹. Ancak bu yenilgi Osmanlılar'ı kamçıladi ve yeni tedbirler alarak hatalarını düzeltme yoluna gittiler. İntikam hissiyle bilenmiş olan Fatih ordusunu nizama sokarak ileri yürüyüşe geçti. Uzun Hasan Bey Osmanlı ordusunu bir hafta takip etti. Amacı onları iyice yormak ve uygun

17. Ahsen, s. 531-2: Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 99: Tansel, Fatih, s. 316.

18. A.g.e., s. 532: Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 100: Tansel'e göre 12.000 kişi ölmüştür (Tansel, Fatih, s. 317), Ancak bir öncü birliğinde bu kadar kişi olmayacağından mümkün değildir.

19. Osmanlı sadrazamı, bak. Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 99.

20. Ahsenü't-Tevarih, s. 532. Uzunçarşılı, s. 100: Gerçektende Uğurlu Mehmed, Mahmud Paşa'yı da yenseydi savaş çok farklı bir hal alırdı.

21. Ahsen, s. 533: Bu konuda diğer eserlerde bilgi yoktur. Bak. Uzunçarşılı Osmanlı, ilgili yerler.

bir yerde saldırıya geçmekti. Nihayet kendisinin uğurlu saydığı 16 Rebiulevvel 877 Çarşamba (21 Ağustos 1472)²² günü Tercan dağı'nın tepelerinde hasmına gözüksüler. Osmanlılar o sırada bu tepelerin eteğindeki vadiden geçmekteydiler. Türkmen ordusunu gören Osmanlı ordusunun ilerikarakolları durumu sultana haber vererek onu şöyle ikaz ettiler: "Hasan Padişah kendini dağda istihkam yapmış ve savaş düzeni almıştır. Eğer bizi oraya çekerse pusuda av bekleyen canavar gibi eline düşeriz"²³. Fatih hasmının gözüksüğü haberini alınca alaca atına bindi, askerlerine başına geldi ve orduya tabiiye kurmasını emretti. Kendisi de demir zırhını giyerek merkezde yerini aldı. Bu arada ordusunun önünü araba ve zincirlerle kapatarak sağlam bir istihkam yaptı. Bu istihkamların gerisi ve Sultan'ın hemen önünde 10.000 Yeniçeri tüfenkleriyle yer aldılar. Onların yanında 1500 kadar sipahi oğlanı, 2000 civarında silahdar, yine 2000 azap oğlanı, 2000 Ulufeci ve 2000 kadar da piyade ve süvari olmak üzere merkezde toplam 20.000 asker vardı²⁴. Sağ kanatta şehzade Bayezid vezir-i azam Mahmud Paşa ve 40 sancak beyi ile yer almışlardı. Önlerinde de yaya olarak Rum ili Azapları bulunuyordu. Karaman ordusuyla şehzade Mustafa, Anadolu askeriyle Davut Paşa ve 24 sancak beyi sol kolda idiler. Bunların önünde de 20.000 azap vardı²⁵.

Karşiki tepelerden Osmanlılar'ı seyreden Uzun Hasan Bey kendi ordusunu da savaş düzenine yerleştirmeye başladı. Kendisi bir miktar seçkin askerle merkezde yer alırken sağ kanadı oğlu Zeynel Mirza ile Şah Ali Bey Purnak, Bayındır Bey, Sufi Halil Musullu ve Süleyman Bicen gibi ünlü komutanlara emanet etmişti²⁶. Osmanlılar'la savaşı asıl bu kanat yapmıştı. Sol kanatta ise Uzun Hasan Bey'in kardeşi Cihangir Mirza'nın oğulları Murat ve Ali Beyler, Karaman oğlu Kasım Bey, Mansur Bey Afşar, İaldı Bey Cepni, Arslan Bey Zülkadir emirler ve beyler vardı. Büyük oğlu Uğurlu Mehmed ise sol kanat gerisinde ihtiyat kuvveti olarak bekliyordu²⁷.

22. Kaynağımız savaşın 877 yılında (Miladi 1472) yapıldığını belirtmektedir. Bak. Ahsen, s. 529. Halbuki Osmanlı kaynaklarında (bak. Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 101: Tansel, Fatih, s. 318). H. 878 yani M. 1473 yılı olarak bildirilmektedir. Bunu Venedik Kaynakları da teyid ediyor. Bunun için bak. Ş. Turan, Fatih Mehmed-Uzun Hasan, s. 124.

23. Ahsen, s. 533, Hammer'in Osmanlı Tarihinde (Sad. Yay: M. Çevik, İst. 1984 cilt 3.) Fatih-Uzun Hasan mücadelesi hakkında bir miktar bilgi vardır. Bak. s. 735-50

24. Ahsen, s. 534. Padişahın yanındaki askerleri topladığımız zaman 19.500 yapıyor, yani 500 adet eksik kalıyor. Bu her halde kaynağımızın yardımcı sınıfı (levazımatçı gibi) ziketmeyişiyledir. Osmanlı, s. 100-101. Tansel, Fatih, s. 318.

25. Ahsen, s. 534-535. Tansel, Fatih, s. 314.

26. Ahsen, s. 535. R. Rahmeti Arat, Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı, (Kısaltmalarla Yarlık), Türkiyat Mecmuası, cilt 6, s. 304. Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 101.

27. Ahsen, s. 535. Ancak Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 101 ve Arat, Yarlık, s. 305'de Sol kanatta Uğurlu Mehmed'in olduğu yazılıdır.

Bundan sonra Türkmen ordusu bölük bölük savaş alanına doğru tepeden aşağı inmeye başladı. Kısa zaman sonra savaş alanı askerlerin çokluğundan sanki mahşer yerine dönmüştü. Ak-Koyunlu ordusundan sahaya önce mızraklı birlikler kös, karanay ve zil takımı eşliğinde indiler. Uzun Hasan Bey tepe üzerinde onları seyrediyor, ordusunu ateşlemek için savaş naraları atıyor ve kılıç sallıyor, ancak yerinden hareket etmiyordu²⁸.

Öte yandan Türkmen ordusunun gelmekte olduğunu gören Osmanlı Sultanı ordusuna hareket emri verdi. Önce kırmızı külahlı birlik, azap ve Anadolu süvarisiyle Mahmud Paşa saldırıya geçti. Ardından Osmanlı topçu ve tüfenk atıcıları Ak-Koyunlu ordusunu döğmeye başladı. Bu hareket öyle tesirli olmuştu ki kaynağımız bunu "Tüfenkin saçtığı kıvılcımlardan yeryüzü orduya (Ak-Koyunlu) dar geldi" diye ifade etmektedir²⁹. Sağ koldan şehzade Beyazıd, tepe de yedekte bekleyen Uğurlu Mehmed'e doğru hamle yaptı ve iki güç arasında korkunç bir boğuşma başladı³⁰. Sol cenahdan da Fatih'in diğer oğlu şehzade Mustafa Davut Paşa ve Karaman ordusuyla uzun Hasan Bey'in bulunduğu tepeye saldırıya geçmişti. Anadolu sipahi, piyade ve azapları büyük bir kinle Ak-Koyunlu merkezine doğru harekete geçtiler. Top ve tüfeklerle de Uzun Hasan Bey'in bulunduğu mevkiyi hırpaladılar Öyleki bu ateşler sonucu Tuğ ve alem başlarının delik deşik olduğunu kaynağımız zikreder³¹. Fatih bu hengame sırasında ağır ağır Ak-Koyunlu hükümdarının bulunduğu tepeye doğru tırmanırken, Mahmud Aka komutasındaki Anadolu azapları Zeynel Bey'in ordusuna ulaştılar ve hemen savaşa tutuştular. Ak-Koyunlu şehzadesi askerleriyle onlar üzerine saldırdı ve bir çok azap öldürdü: ancak azaplar piyade olduklarından bir fırsatını bularak Zeynel Bey'i kuşattılar ve beyleri Mahmud Aka onun atının ayaklarına vurarak şehzadeyi atından düşürdü. Kalkmasına fırsat vermeden de başını göğdesinden ayırarak Osmanlı şehzadesi Mustafa'ya gönderdi³². İşte bu savaşın kader anı idi. Zira diğer cep-

28. Ahsenü't-Tevarih, s. 535-537.-

29. Ahsen, s. 537. Uzunçarşılı-da top ve tüfenk kullanıldığını belirtir. Bak. s. 101. Ancak Tansel, Fatih, s. 322, bu konuda hemen tüm Ak-Koyunlu ve Osmanlı kaynakları ittifak halinde iken Hamidi'nin edebi bir manzumunu tercih ederek bunu reddetmesi hata olsa gerektir.

30. Ahsen, s. 537 Kaynağımız bu savaşın şiddetini "Mızrak ateşinin yansıması eyvana ulaştı. Kan içiç kılıçların şakırtısı gökyüzüne vardı" diye edebi cümlelerle tasavvur etmiştir. Tansel, Fatih, s. 320, ise Uğurlu Mehmed'in hemen hiç savaşmadan kaçtığını söyler.

31. Ahsen, s. 538. Tansel şehzade Mustafa ve Davut Paşa'nın Zeynel Bey üzerine yürüdüklerini yazıyor bak. 319.

32. Ahsen, 539. Tansel, Fatih, s. 320. Arat, Yarlık, s. 305. Uzunçarşılı savaş halini çok kısa tasvir etmiştir Bak. Osmanlı, s. 101.

helerde savaş başladığı gibi devam ediyor, ne Ak-Koyunlular'ın sol kanadına yüklenen Mahmud Paşa nede Beyazıd bir sonuç alamamışlardı. Oğlunun öldürüldüğünü ve sağ kanatlarının çöktüğünü gören Uzun Hasan Bey'in savaşa azmi zayıflamıştı. Tam bu sırada da Anadolu sipahi ve azapları Uzun Hasan Bey'in tuğlarının dibine kadar geldiler ve ona karşı saldırıya geçtiler. Bir anda Ak-koyunlu merkezi karıştı ve bozgun alameti belirdi. Bir dakika daha beklerse esir olacağını anlayan Uzun Hasan Bey, bütün ağırlık ve maiyetini bırakarak savaş alanından tek başına güçlkle kaçabildi. Kendisine çok benzeyen Pir Mehmed Bey Alpavut onun yerine geçti. Osmanlı askerleri onu yakaladığında: "Ben Uzun Hasan'ın" dedi. Onu esir olan diğer Türkmen ümeralarıyla birlikte şehzade Beyazıd'ın yanına götürdüler. Uğurlu Mehmed'le Bayezıd hala savaşıyorlardı. Ona babasının alemini gösterince mukavemeti bırakarak firar yolunu tuttu. Bayezıd'ın askerleri onları takip ederek birçok kişi öldürdüler³³.

Osmanlı sultanı savaşın sonunda Ak-Koyunlu Hükümdarı'nın firar edip yerine bıraktığı ve kendisini Uzun Hasan olarak tanıtan kişinin sahteliğini anladıktan sonra savaş alanını teftiş ettirerek genel durum hakkında bilgi aldı. Bu arada ordusu Ak-Koyunlu ordusunun bırakıp kaçtığı ağırlıkları yağma ettiler ve ilk çatışmada esir düşen Turhan oğlu Ömer Bey'i kurtardılar³⁴. Fatih de maiyetiyle savaş meydanına indi ve Uzun Hasan Bey'i takip konusunu müşavere etti. Emirlerin ekserisi takibi uygun gördü; ancak Vezir-i azam Mahmud Paşa ileri görüşlülüğü ile sultanın Acem diyarına gitmesine mani oldu³⁵. Ondan sonra savaşta esir alınan Pir Muhammed Alpavut, Bayezıd oğlu Ömer Bey Çakırlı gibi Kara-Koyunlu emirlerini serbest bıraktı. Timuriler'den Mirza Muhammed Bakır, Mirza Zeynel ve Mirza Muzafferî de Amasya kalesine hapse gönderdi. Bunun yanında esir alınan Hasan Padişah'ın inş'âcıları Kadı Mahmud Şerîhi ve Hoca Seyyid Mehmed Munşi', hadis ve kıraat ilminde maharet sahibi, Uzun Hasan Bey'in müsahib ve imamı Kadı Hasan Keyfi gibi ulema ve fazılla hürmet gösterdi ve onları himayesine aldı³⁶.

Fatih Sultan Mehmed zaferin Şükrüne 4.000 köleyi azat etti Umera ve askerlerine de her biri 100.000 akçe eden 100 katır yükü

33. Ahsen, s. 539-540. Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 101, Tansel, Fatih, s. 323. Arat, Yarıllık, s. 305.

34. Ahsen, s. 540. Tansel, Fatih, s. 322, Ak-Koyunlular'dan öldürülenlerin sayısını 55.000 kişi olarak veriyorsa da bu çok abartılı olsa gerektir.

35. Ahsen, s. 541. Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 102. Tansel, Fatih, s. 324.

36. A.g.e. s. 541-542, Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 101.

para dağıttı. Ak-Koyunlular'dan da esir edilenlerin hemen hepsinin boynunu vurduttu³⁷. Sultan zafer sevinciyle savaş alanında üç gün oturduktan sonra İstanbul yolunu tuttu. Dönerken de yolu üzerinde ve stratejik önemi bulunan Karahisar (Şebın Karahisar) kalesini ele geçirdi. Uzun Hasan Bey'de savaştan sonra süratle Azerbaycan'a dönerek savaşın ağırlarını gidermeye uğraşmış ve yeni hedefleri doğru harekete yarmaya başladı³⁸.

SONUÇ

Otluk belı muharebesi, tarihte görülen meydan savaşlarının en büyüklerinden biridir. Bu sahada devrin en güçlü iki Türk devleti karşı karşıya gelmiş, silah gücü ve tecrübesi daha fazla olan Osmanlılar savaşı kazanmıştır. Bazılarınca iddia edildiğinin aksine savaşın kaderini tayin eden unsurların başında Osmanlılar'ın elindeki ateşli silahlar ve Uzun Hasan Bey'in cesur fakat tecrübesiz oğlu Zeynel Mirza'nın ihtiyatsız bir şekilde savaşa girmesi ve en kritik anda öldürülmesidir.

Yukarıda da anlatıldığı gibi savaşın sebebi her iki devletin Akdeniz ve Karadeniz'den geçen ticaret yollarıyla, Anadolu'nun zenginliklerine sahip olarak Türk ve İslam dünyasının en büyüğü olmaktı. Savaşı kazanan Osmanlılar bu yarışta bir adım öne geçmiş ve Ak-Koyunlular'ı saf dışı bırakmışlardı. Bununla birlikte onlar için doğudan gelecek tehlikeler bitmemiş aksine 30-40 yıl içinde daha büyük bir biçimde ve değişik görünüm altında ortaya çıktı. Gerçekte Ak-Koyunlular'ın tarih sahnesinden çekilmesinden sonra ortaya çıkan boşluk Osmanlılar tarafından zamanında görülmemiş ve bu da onlara ağıra mal olmuştur. Daha sonra onlar buralara hakim olma yani doğuda genişleme politikası takip ederek problemi uzak alanlara yaymaya çalıştı. Ancak tam anlamıyla başarılı olamadı. Sonuç olarak Otluk belı savaşının sebep ve sonuçlarının etkisi bu güne kadar sürecek bir süreç başlattı. Bu gün yaşanan meselelerin köklerini aradığımızda buralara kadar uzanmak gerekir.

37. Ahsen, s. 542. Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 103, azad edilen köle sayısını 4.000 gösteriyorki akla yatkındır. Ak-Koyunlu esirlerinin hemen hepsinin öldürüldüğünü Arat, Yarıllık, s. 305, de teyid ediyor.

38. Ahsen-s. 542. Uzunçarşılı, Osmanlı, s. 103. Tansel, Fatih, s. 326-327. Arat, Yarıllık, s. 305.